

Kako je nastalo sedanje delavstvo.

Videli smo, kako je nastalo suženstvo in kako je te uboge siromake osvobodilo krščanstvo. Predno je pa sv. vera še prav dokončala to predelovanje, zajezili so se v staro rimsko cesarstvo in njegovo območje novi, neverski narodi in sv. cerkev je začela svoje delo znova. Razložili smo že, kako so tudi ta ljudstva imela svoje sužne in pol-sužne; a sv. vera jih je preplemenitila in prerodila. Krščanstvo namreč zahteva po svojem bistvu, da imej vsakdo svojo primerno svobodnost. Razvil se je močan kmetiški stan in krepko rokodelstvo, ravno z vednim vplivanjem katoličanstva. Poljedelskim poslom je šlo dobro in bili so pravi udje gospodarjeve družine; in vsak vajenček in vsak pomočnik je tudi spadal ves in cel k rodbini svojega delodavca — rokodelca in je vrh tega imel trdno upanje, da se povspne polagoma do samosvojega mojstra. Delavstva v današnjem pomenu te besede ni bilo. Že to, da je delavski sloj nastal, pravi veleučeni družboslovec Vogelsang, že to je bilo prevratno (revolucionarno) dejanje. Delati tak ali tak mora vsakdo; to nam je naložil Bog. A da se delu umika jeden sloj (kapitalisti) in svoj del dela nalaga drugemu sloju (delavcem), katerega plačuje slabo, kakor mu kaže »ponuj in isk«, to je naravnost upornost zoper Božje naredbe. Zato je krščanstvo tako ločevanje, kjer ga je našlo, zatrla, in skrbelo, da so dobili delavci svojo lastnino in svoje politične pravice.

Dokler je krščanstvo imelo na javno življenje svojo polno moč, cvelo je kmetišstvo in rokodelstvo; ko je pa začelo izgubljati svoj vpliv na javno mnenje — zakaj, o tem prihodnjič — začelo je vse hirati. V srednjem veku so bili obrtniki trdno zavezani v svoja združja, kakor smo slišali; gledalo se je na to, da je imel vsak svoj kruh zavarovan. Zato so tudi raznokje in raznokedaj zatrli kak novo iznajden stroj, ker so se bali, da ne bi tak stroj vzel mnogim ljudem kruha. To sicer ni bilo ravno prepametno, a kaže, da so se ljudje zavedali, da je človek več nego stroj, da človek ni ustvarjen za stroj ampak narobe. Stara združja so se pa bolj in bolj krhala in kršila. Svobodnjaštvo se je mogočno zarivalo vanje in jih razjedalo. Nazadnje je sklenol francoski prevrat »v imenu

na ulici je kočijaž vendar vedel za me, da sem, doma pa me je vrgel v kot, pod mizo — kamkoli, in če me je vrgel na pot, brenil me je z nogo ter me ošteval, da se mu pletem pod noge. Ta nehvaležnost mi je skrajša izvabila mnogo bridkih solz iz oči. In nisem si mogel razložiti zakrknjenosti in trdovratnosti človeškega srca.

Morebiti se cenjeni čitatelj že čudi, da še do sedaj ničesar nisem povedal o svoji novi glavi. Da v resnici o nji do sedaj nisem govoril, bodi ti v dokaz, da jo mrzim iz dna srca! Ako bi mogel, utekel bi od nje takoj, in vtopil bi se. »Toda kaj pomagala!« Ko sem jo vendar volil sam, od nikogar prisiljen k temu koraku, marveč prostovoljno sem menjal s svojim prednikom! Iz te zagate ne more me rešiti niti najbolj prebrisan odvetnik. V očigled moje bivše slave verjeti mi mora vsakdo, da se spominjam glave svojega kočijaža le radi spopolnitve svojih zapiskov; sicer pa bi tega ne storil, i ako bi vedel, da bi prišel v nebesa mesto v vice.

Moja nova glava in glavnik vidita se skoro le v nedeljo; perja na nji prebiva, kakor krilatih pevcev v gozdu; pot se po nji rine kakor kapljice po skali, v kateri je vir; lasje leže navskriž kakor potrto žito, kadar je je veter polomil; ker je k vsemu temu stara in suha kakor smrtni greh, ni možno izklesati iskre ljubezni do nje. In če se moj gospodar ne briga za glavo, potem je tudi neovrženo dejstvo, da se za me še manj pobriga. Kar sem pri njem, pogladil me je samo enkrat in to z roko.

(Dalje prih.)

svobode», da morajo do cela prenehati vsa rokodelska združja; obrtniki se niti niso smeli več posvetovati o svojih skupnih stvareh. Če so se kedaj zbrali, da bi sklepali o svojih težnjah in namerah, izgubili so svoje državljanske pravice, da, prožila se jim je celo smrt z morilnikom (giljotinoj). In kar še ni storil ta zanimivi a za blaginjo narodov zelo nesrečni francoski prevrg, dovršilo je 1848. leto. Razmetali so vse vsaksebi, nobene skupnosti ni bilo več, nikake združbe več. V to neugodno dobo so zavladali novi stroji. Če bi se bili izumeli prejšnje čase, ko so bili obrtniki še združeni, bili bi si brez težave okoristili z njimi, olajšali in okrajšali si delo. A sedaj, ko so bili razgnani narázno, ko je stal vsak sam za sebe, ni bilo mogoče posamezniku, nabaviti si dragih strojev; ukoristili so si jih pa tem bolj bogataši in začeli izdelovati vse na debelo: bolj in bolj so zabogateljali, bolj in bolj podirali samostalne rokodelce: Ti so izgubljali bolj in bolj samosvojnost in — postajali delavci — ničarji (proletarci). In stroje so vse bolj vzboljševali in dovrševali: s tem jemali delavcem, ki so v kratkem postali strojem samo pomočniki, zaslužek, a sebi vzmnoževali dobiček in bogastvo. Tako se je prenarédilo razmerje na nekrščanskem stališču. Človek človeku ni več sobrat, brat v Kristusu, namenjen za isto večno blaženost, ampak samo stvar, ki je tvorničarju samo toliko vredna, kolikor mu pripomaga, da več pridobičkari. To sedaj velja za veliko umetelnost, da znaš odirati pa ne prideš v spor s kazenskimi paragrafi. Ni še dolgo tega, ko je živel na Češkem vse polno samostojnih tkalcev, na Moravskem samosvojih suknarjev, na Štajarskem samostalnih kovačev: izkupiček se je delil v mnogo žepov in se razdeljeval naprej po vsej deželi, budil zadovoljnost in blaginjo. Sedaj se pa steka ves ta dobiček samo v malo velikih blagajnic bogatinov, ki so z izumi (z masinami) uničili te mojstre. Ti mojstri so pa sedaj nemaniči: stradajo in se posté. Razni patentje várujejo stroje in njih imetelje; a kdo váruje delavca? Ni jeden delavec, bodi še tak pošten in priden, ni gotov, da mu jutri kak nov stroj ne vzame služu in kruha in ga vrže zlačno rodbino vred praznega na suho cesto. In to, ko tvorničan (fabričan) vidi, kako vkljub vsej delavnosti in vkljub vsej poštenosti ni varen, da bode imel ob čem živeti zanaprej, to je zlasti, kar ga vzbura, togoti, prevratnjači (revolucionári). To je mnogokrat krivo, da se udá pijánčenju — žganju. Še sužen je bil v raznokaterem oziru na boljšem: Njegovemu gospodarju je bilo in je moralo biti na tem, da ga je ohranil zdravega in čilega in trdnega, da mu je mogel delati; a sedaj, ko mu je ljudij na izbero — če mu pogine jeden, dobóde lahko deset in več drugih. Tudi sužen je bil kolikor toliko ud družine, delavec je pa podjetniku tujec. Zato resnično trdi Vogelsang: Novodobna veleobrt je znižala delavca v pokvečen del strojev; to je razbojstvo, ki odira človeka, odira ljud. In angleški državnik Čemberlin piše: Nikedar doslej še ni bila naša domovina toliko bogata, kakor današnje dni; nikedar še ni bilo nasladno življenje tako splošno; nikedar se še ni tako javno razkazovalo; a nikedar se tudi še ni tako čutilo uboštvo, in nikedar še ni siročina tako grozno pretila množtvu, tako brezupno jemala mu človeško vrednost in pehala ga v bédó. V zadnjih dvajsetih letih se je vzvečalo naše narodno imetje za kakih sedem tisoč milijonov goldinarjev. A vendar vzdihuje milijon naših sodržavljanov v ubožnici in koliko milijonov bi rado še našlo v njih pribežališča! Krivo temu je to, da se steka vse bogastvo v nemnoge velikanske žepe, a tisti, ki delajo in se trudijo, nimajo na tem nikakešnega deleža, ampak so prepuščeni golemu stradanju. Ali je potem čudno, če se zasliši kedaj pa kedaj nezadovoljno mrmranje ali vsklic brezupnega vznesenja? Kaki ljudje bi pa morali biti ti milijoni mož in žen, če bi mogli gledati brez zavisti in ogorčenosti bleščavo na-

sladnost in razkošje v strahovitem nasprotju s svojo bornostjo in lakotjo. Kako je že rekel Kristus: Ljubi sobrata, kakor sam sebe! In Džon Stjuart Mill — nikakor ne naš somisljenik — umuje naravnost: Če bi bilo treba izbirati mej komunizmom in sedanjim krivičnim razmerjem, ko dobiva od dela ogromno večino dobička tisti, ki sploh nič ne dela, potem pa tisti, ki samo po imenu dela, in potem tak naprej: čim huje kdo dela, tem menj dobiva, dokler na koncu tisti, ki delajo najtrudliveje in najugonobliveje, ne morejo si z gotovostjo pritruditi najpotrebnejših potrebščin — če bi bilo treba voliti mej takim sedanjim razmerjem in komunizmom: bili bi vsi veliki pomisleki zoper vseskuparstvo samo, kakor pleva na tehtnici.

Delavski sloj je rodilo brezverstvo, delavski sloj, kakeršen je dandanes, mora onemogočiti pravoverstvo, kakor je zatrla svoj čas suženstvo. Kakor je svobodnjaštvo ljud znižbovalo in znižbalo (deklasiralo, da so ničarji, ki nimajo nič), tako ga mora krščansko družboljubje vzvišbovati in vzvišbati, da postane spet zdrav in samostojen del človeške družbe s kolikor tolikšnim imetjem in z družabno svobodoj in s političnimi pravicami. Nekaj mora svojega zvati, sicer začne človek moriti in žgati, poje Šiler; modroslovec Fihte pa modruje: vsak dorasel človek mora imeti nekaj svojega. In sv. Oče Leon trinajsti v svojej delavskoj okrožnici zahtevajo isto: da je treba pripomoči delavcem, da si pridobódo nekaj svoje imovine; v zvezi s tem morajo biti kajpak tudi razne druge preuredbe: in delavec, sedaj rak — rana družbe človeške, bo spet rad in z veseljem steber in opora družabnega stala. Kake prenaprave so zato potrebne, pride v kratkem na vrsto.

J. M. Kržišnik.

Dopisi.

Maribor. (Slovensko politično društvo.) Kojeja delokrog je določen za celi Spodnji Štajar, je imelo pretečeno nedeljo v Narodnem domu občni zbor. Gsp. predsednik dr. Gregorec otvori zborovanje ter naslika v kratkih potezah zgodovino društva, ki ima namen, biti nekak voditelj spodnještajarskih Slovencev v politiki. Gosp. blagajnik držav. poslanec Robič je poročal o blagajni. Po tem poročilu so se vršile volitve. Najprej je bil izvoljen dr. Gregorec, a je izvolitev odklonil. Pri ponovljeni volitvi je bil izbran predsednikom dr. Ivan Glaser, odvetnik v Mariboru. Odbornikom so izvoljeni gg.: deželni odbornik Robič, dr. Glančnik, odvetnik v Mariboru, dr. Kovačič, profesor in urednik v Mariboru, dr. Pipuš, odvetnik v Mariboru, Lorber, veleposestnik pri Mariboru, dr. Gregorec, kanonik v Novi cerkvi, dr. Jurtela, odvetnik v Ptuj, dr. Hrašovec, odvetnik v Celju, Rogina, veleposestnik pri Slov. Gradcu; namestnikom gg.: Rapoc in Simon, oba v Mariboru ter A. Levak v Brežicah. Sedaj je sledilo poročilo dr. Lav. Gregoreca o političnem življenju.

Iz govora povzamemo nekatera mesta: Nemško razgrajanje v državnem zboru se je začelo pod Badenijem. Nemci so ga sovražili, ker je bil Badeni poleg vseh svojih slabosti vendar le Slovan od pet do glave. Sam je izjavil, da je pri nastopu svojem rekel cesarju: V mojem programu bo tudi enakopravnost vseh narodov. Badeni se je umaknil nemškimi fantalinskimi poslancem. Prišel je Gauč. Čeprav Nemec, bil je Gauč pošten in odkritosrčen. Da bi delj časa vladal Gauč, imeli bi slovensko gimnazijo v Celju drugače urejeno. Po Gauču je prišel grof Thun. Grof Thun je bil grof, ki ni maral za nas kmetijske Slovence. O slovenskem vseučilišču v Ljubljani je rekel: »Das ist eine Utopie!« Seveda je na tem izreku sokriv tudi nek kranjski slovenski poslanec, ki našim poslancem meče povsod polena pod noge. Ta poslanec je tudi kriv, da je celjska slovenska